

in Situ

Archaeologica

2008

Skogen och utmarken före skiftena

– för vem och till vad?

*Pia Nilsson, Institutionen för ekonomi
Avdelningen för agrarhistoria
SLU Ultuna*

Pia.nilsson@ekon.slu.se

Abstract

The aim of this paper is to discuss the definition of the woodlands and grazing land outside the infield enclosure of hamlets in rural Sweden during the 17th century. It will also discuss the access to these areas of land. Traditionally these resources are considered accessible for all the rural inhabitants for several purposes; such as grazing, charcoal burning and wood for timber and heating. This analysis will show that access to the woodlands and grazing land was not open for all. It was connected to the ownership and acreage of arable land. The main sources are the geometrical cadastral maps, 1630-1655, with focus on the provinces Småland and Östergötland.

Inledning

Skogen och utmarken var livsviktiga för landsbygdens folk. Här har man släppt sin boskap på bete, här har man tagit upp små odlingar för att komplettera gårdens åkrar, och av skogens tillgångar har man kolat, tillverkat redskap och hämtat ved och virke.

Ovanstående och liknande påståenden möter man ofta när skogens betydelse diskuteras i ett historiskt perspektiv. Tiden är vanligen ett obestämt "förr", och skogen och utmarken tenderar att nämnas i ett enda sammanflätat, gemensamt begrepp (t.ex. Hanssen 1952; Bringéus 2003, s. 86 ff.). Men, vad betyder egentligen "utmark" och "skog", och var de livsviktiga resurserna tillgängliga för alla? Syftet med dessa rader är att diskutera de två frågorna. Som huvudsakligt källmaterial har främst de äldre geometriska kartorna över Tveta härad, Småland, använts. Kartsamlingen dessa kartor ingår i benämns Karl Karlsson

Gyllenhielms Atlas (KKGGA), och omfattar gårdarna under Nya Bergkvaras friherreskap. Kartsamlingen upprättades av lantmätare Erik Nilsson Aspegren år 1637. På hemsidan till projektet *Nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna* finns, under rubrik *Gyllenhielms atlas* till höger, information om friherreskapet, Karl Karlsson och lantmätare Aspegren (se www.statensarkiv.se/geometriska). För att förstärka illustrationerna i skog- och utmarksdiskussionerna har vid behov andra kartexempel använts.

På den kartgeneration som används här, de äldre geometriska kartorna (upprättade 1630–1655), finns vanligen inte utmarken och skogen avbildad, vilket möjligen kan få valet av källmaterial att framstå som märkligt. Det har dock visat sig att detta är en källa som kan ge mycket god information om såväl skog som utmark, men på ett delvis indirekt sätt. En annan viktig aspekt av dessa kartor är att de visar en agrar ekonomi som har mycket långa rötter bakåt. Såväl ägorättsliga frågor som bystrukturer etcetera

har giltighet åtminstone från tidig medeltid. De stora skiftena hade inte skett och den agrara revolutionen låg ännu ungefär fyra generationer lantbrukare in i framtiden, så med dessa kartor som källa kommer vi en mycket lång, kanske minst 800 år, historisk kontinuitet av skogsutnyttjande på spåren.

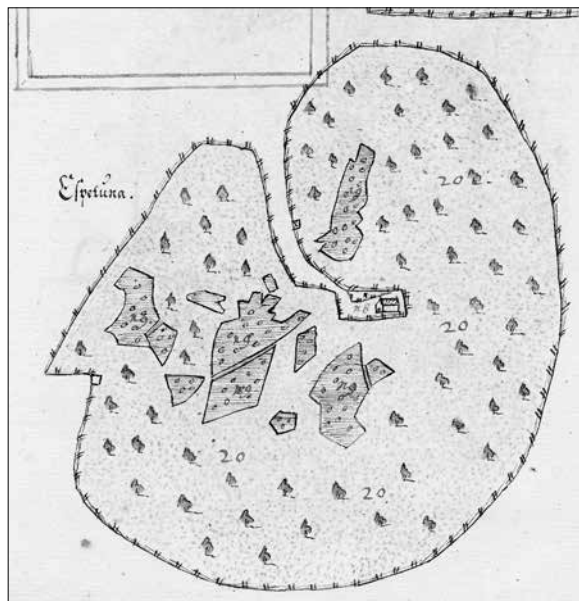
Utmark

Vad menar vi med utmark, och hur används begreppet i våra historiska källor? Ordet är såväl enkelt och entydigt, som flerbottnat och komplicerat. Generellt betraktas utmarken som inägomarkens motpol, det vill säga hemmanets eller byns kollektivt utnyttjade mark, som är belägen utanför inägohägnaden. Man måste alltså backa ett steg, och göra klart för sig vad inägomarken är. Inägomark innebär hemmanets eller byns enskilda ägor och omfattar förutom bebyggelsen och tomtmarken de två huvudkomponenterna åker- och ängsmark. Denna yta skiljs från utmarken, vanligen med en hägnad. Detta kan illustreras av ett exempel. Nedanstående karta (figur 1) visar hemmanet Äspetuna. Hemmanet saknar såväl skog som utmark, enligt lantmätarens text, som förklarar det med att andra bebyggelseenheter gränsar tätt intill;

Ingen lägenheet medh skogh och uthmark uthan bemälte by ähr tränggh på alla sijder aff torparna omkringh liggiandes

(Äspetuna, KKGGA:16–17, Blädinge socken, Albo härad).

Vid närmare betraktande ser vi att ägofigurens form, tillsammans med förekomsten av en lång fågata (två parallella hägnader som löper från bebyggelsen och öppnar sig mot utmarken) som ledde djuren till utmarksbetet ändå visar att utmark fanns, även om Äspetuna inte ägde del i den på hemmansnivån. Och att Äspetunas ekonomi baserades på boskapsskötsel får vi flera indikationer på. Räntan (skatten) betalades i smör, och hemmanet bärgade mycket hö medan spannmålsarealen var liten. Att bete utanför inägomarken var nödvändigt förstår vi också av att

Figur 1. Äspetuna saknade enligt lantmätarens anteckningar både utmark och skog. Av ägofigurens utseende, förekomsten av en lång fågata, avsaknad av hägnader inom inägomarken samt av de stora mängder hö hemmanet redovisade, förstår vi att man utnyttjade utmarksbetet. Detta trots att denna resurs inte hörde till hemmanet. Man kan ha bytt eller hyrt till sig betesrätter (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, KKGGA:16–17). Bilden är beskuren.

Figure 1. According to the land surveyor the farm Äspetuna lacked outlying land as well as woodland. The ownership structure on the map shows that there was a long cattle-path leading past the infields to the outlying land and there were no fences within the infield enclosure. Also there was a great amount of hay noted for the farm. From this we can understand that the farm used the outlying land even if this was not a resource entitled to the farm. They could have exchanged rights or rented the right to use the land (KKGGA:16–17). The picture has been trimmed.

åkern och ängsmarken låg inom samma hägnad, här kan alltså inget bete ha skett förrän slätter och skörd var klara. Vallning eller tjudring kunde naturligtvis ha förekommit, men huvuddelen av betet på inägomarken måste ändå ha skett sent på säsongen. Utmarksbetet var därmed nödvändigt under en stor del av betessäsongen. Äspetuna är ett av många exempel på de olika sätt man hade att skaffa sig tillgång till resurser hemmanet självt saknade. Äspetuna kan ha hyrt betesrätt av grannhemmanen, eller bytt till sig bete mot till exempel hö eller humle, eftersom hemmanet har en *Skön humlegård*.

Så långt stämmer det att utmarken avser platsen utanför inägoägningen. Ibland använde dock lantmätarna begreppet på ett sådant sätt att vi förstår att det är utmarkens *funktioner* som är huvudsaken. Jag beger mig till Östergötland för att hämta ett illustrativt kartexempel. Figur 2, nedan, visar Ölstorps skattehemman. Lantmätare Johan Larsson har skrivit 'Utmark inne i gårderna, annan tillgång finns inte därtill' (D5:51 Ölstorps skattehemman). På kartan står ordet *betesvall*, inom både norra och södra åkergårdet. Av detta förstår vi att betet verkar vara en synonym till, eller mer rätt, en funktion inom, utmarken. I Småland används vanligen begreppet utmark, men det finns exempel på formuleringar som

utmark till nödortfugt mulbete
(Vestbö Franzén 2004:184).

Vi kan också, av kartexemplet i figur 2, läsa ut att funktionerna hos inägo- respektive utmark inte är strikt knutna till belägenhet utan kan vara sammanvävda. Betet var alltså en viktig utmarksfunktion, kanske den viktigaste, men det fanns fler. Småviltsjakt och fågelfångst hör hit. Tåkt av torv och vass är andra exempel. Vretar, det vill säga mindre, särhågnade, ytor för äng eller åkermark kunde finnas på utmarken. Dessa vretar beskrevs särskilt i lantmätarens sammanställning av byns resurser och hörde vanligen till de individuella hemmanen och brukades fristående från byns samlade åkergårdens trädssystem, jämför figur 3 nedan.

Huvudsakligen avser begreppet *utmark* såväl belägenhet som funktioner utanför inägomarken, ovannämnda exempel hör trots allt till undantagen. Vad texten (ovan, figur 2) tillsammans med kartbilden också berättar för oss, är att det fanns en tydlig flexibilitet i hur de olika markslagen åker, äng och betesmark användes. Självklart var de olika markslagen fasta, men hur de utnyttjades på kortare eller längre sikt varierade. Inom de inhägnade ytorna på inägomarken samsades ofta markslagen åker, äng och bete. Dessutom visar hägnadssystemens utseende, sammantaget med lantmätarnas noteringar, att dessa markslag rymde en omfattande dynamik. De olika ytornas funktion växlade med kortare eller längre intervaller. Till exempel användes alla ytor som betesmark under hela eller delar

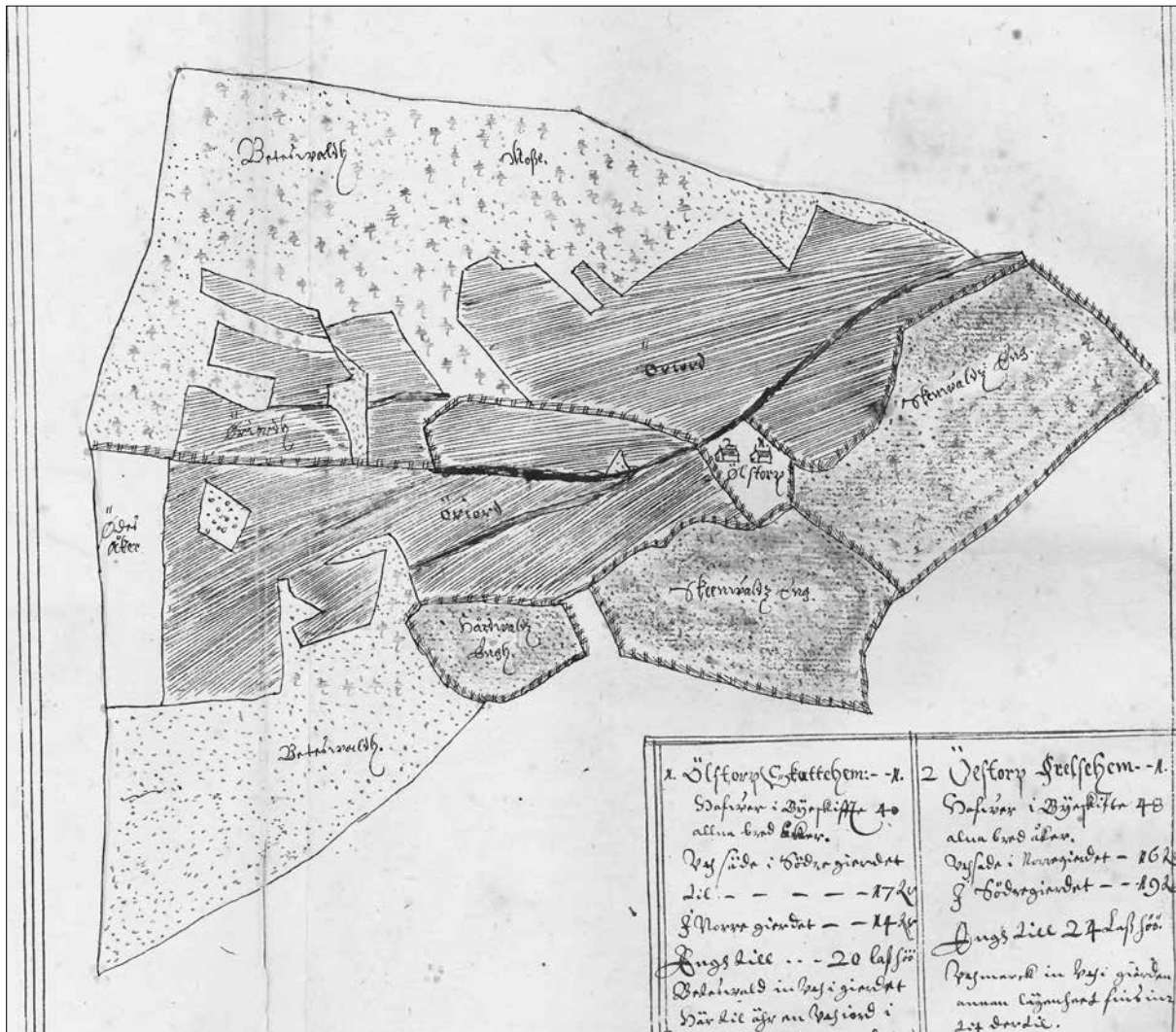
av säsongen, efter slätter och skörd samt på trädesgårderna (Vestbö Franzén 2004:202). Hö bärgades inte bara från ängarna, utan också från holmar och dikeskanter i åkergårderna och på mossar i skogen och i betesmarken. Av lantmätarnas kommentarer framgår också att tillfälliga spannmålsodlingar kunde tas upp i ängsmarken, så kallat lindbruk. Markutnyttjandet på inägomarken skedde alltså med mycket varierande intensitet – såväl inom som mellan ytorna – vilket betyder att den moderna och strikt enfunktionella markanvändning som snarast är regel i dag, i det närmaste saknades helt under historisk tid.

Skog

Också skogen var i huvudsak belägen utanför inägomarken, det vill säga på utmarken, och med begreppet avses de resurser som själva träden och buskarna ger. De historiska källorna (kartor, jordeböcker och skattelängder) skiljer *alltid* på skog och utmark. Dessa nyttigheter kan dessutom ha helt olika värdering för samma hemman, helt enkelt därför att det handlar om olika saker. Skogsresurserna specificeras ofta med ved till uppvärmning, timmer, byggnadsvirke, gärdsel, näver, löv, nötter och bark till exempel. Löv var ett nödvändigt vinterfoder för djur, långt fram i tiden. Håkan Slotte beskriver detta ingående i sin avhandling (1999). Även svedjemark räknas som en skogsresurs. Rovor kunde säs på svedjor ett par år med god avkastning. Även råg såddes länge på just svedjor i skogen. Svedjor förbättrade dessutom gräsväxten, och därmed det viktiga utmarksbetet.

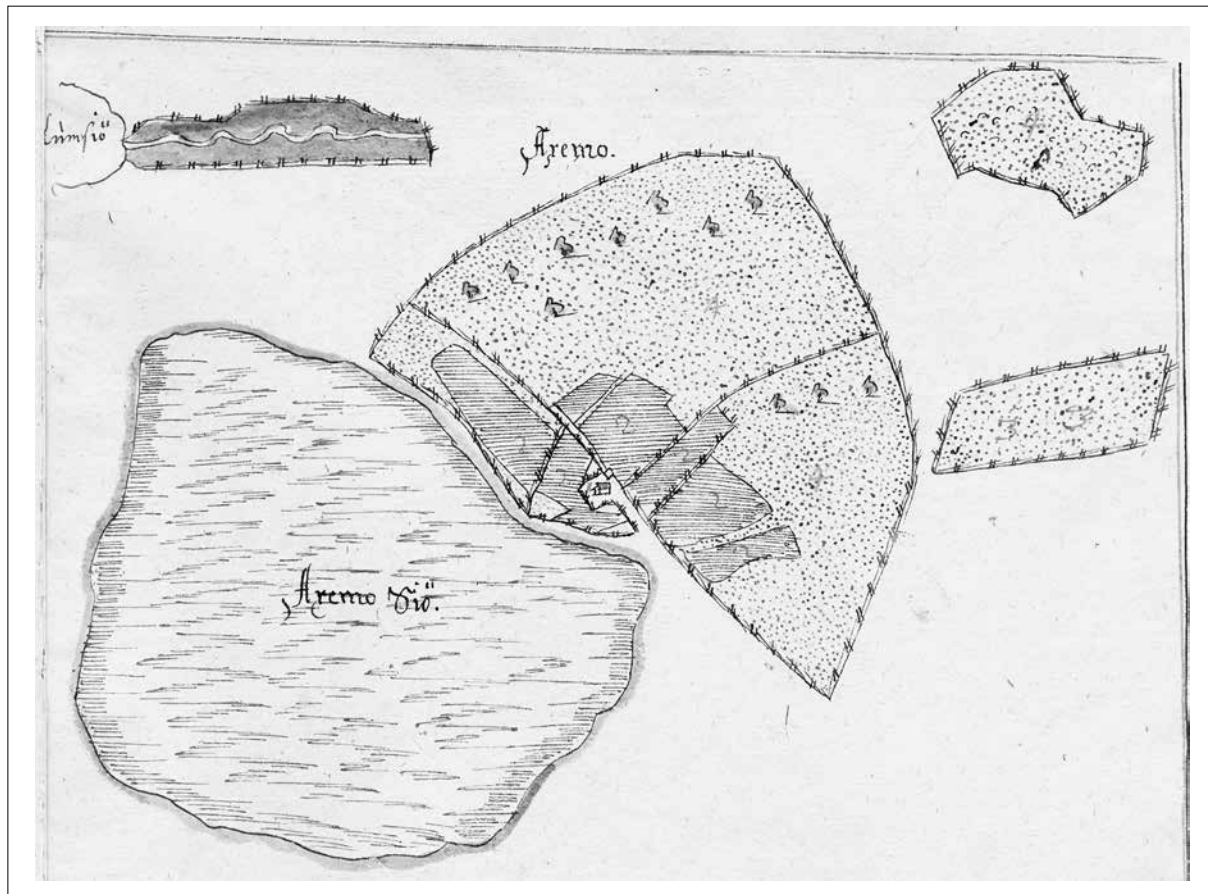
Det finns exempel på att även skogen beskrevs som en resurs på inägomarken, 'Skog och mulebete intet förutom i hästhagen och trädesgårdet' (A10:132, Vallentuna härad, Hammarby socken. Eggeby. 1635–36. Thomas Christiernsson). Det beskrivs på kartorna som en brist om det inte finns mer skog än de träd som växer på inägomarken.

De studerade kartorna i Tveta härad ger intryck av en besvärande dålig tillgång på både skog och utmark. Ingelycke, Baggarp, Skålebro och Gunnarstorp saknar

Figur 2. Kartan över Ölstorp är ett exempel på en by där utmark saknades utom i gårderna, och när man ser närmare på texten i själva kartbilden står där ordet betesvall på stora ytor i båda gårderna. Ängen till höger på kartan är indelad i tre ytor, vilket indikerar att de omväxlande användes som äng och hage. Lantmätare Johan Larssons upplysning, utom i gårderna, betyder att djuren inte hade någon annanstans att beta än på inägomarken (dock möjligen på häradsallmänningen). Detta innebär att alla ytor på Ölstorps inägor betades under kortare eller längre del av året, såväl trädesgårdet som åker och äng efter skörd och höbärgning. (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, D5:51, Fivelstads socken, Östergötland. 1635–1637). Bilden är beskuren.

Figure 2. The map of Ölstorp is an example of a hamlet where there was no outlying land except within the enclosed fields. Looking closer at the map you can see the word grazing over large areas within the fields. The meadow to the right on the map is divided into three parts which indicates that they were alternately used as meadow and as pasture land. The comment by the land surveyor Johan Larsson means that apart from the enclosed fields, the animals did not have anywhere else to graze (except possibly on the county common) other than on the fields in fallow, on parts of the meadow and on the stubble from the crops or from haymaking. (D5:51, Fivelstads socken, Östergötland. 1635–1637). The picture has been trimmed.

Figur 3 Hemmanet Axamos karta visar en ängsvret utanför inägomarkens gården, littera 4, i övre högra hörnet. Littera 3 är en beteshage. Vretar är inhägnade åker- eller ängsytor, belägna utanför de huvudsakliga åker- eller ängsgårdarna. Inhägnande av vretar är ett av många sätt att utnyttja utmarken (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, KKGÅ:81 Axamo, Järstorp socken, Tveta härad. 1637). Bilden är beskuren.

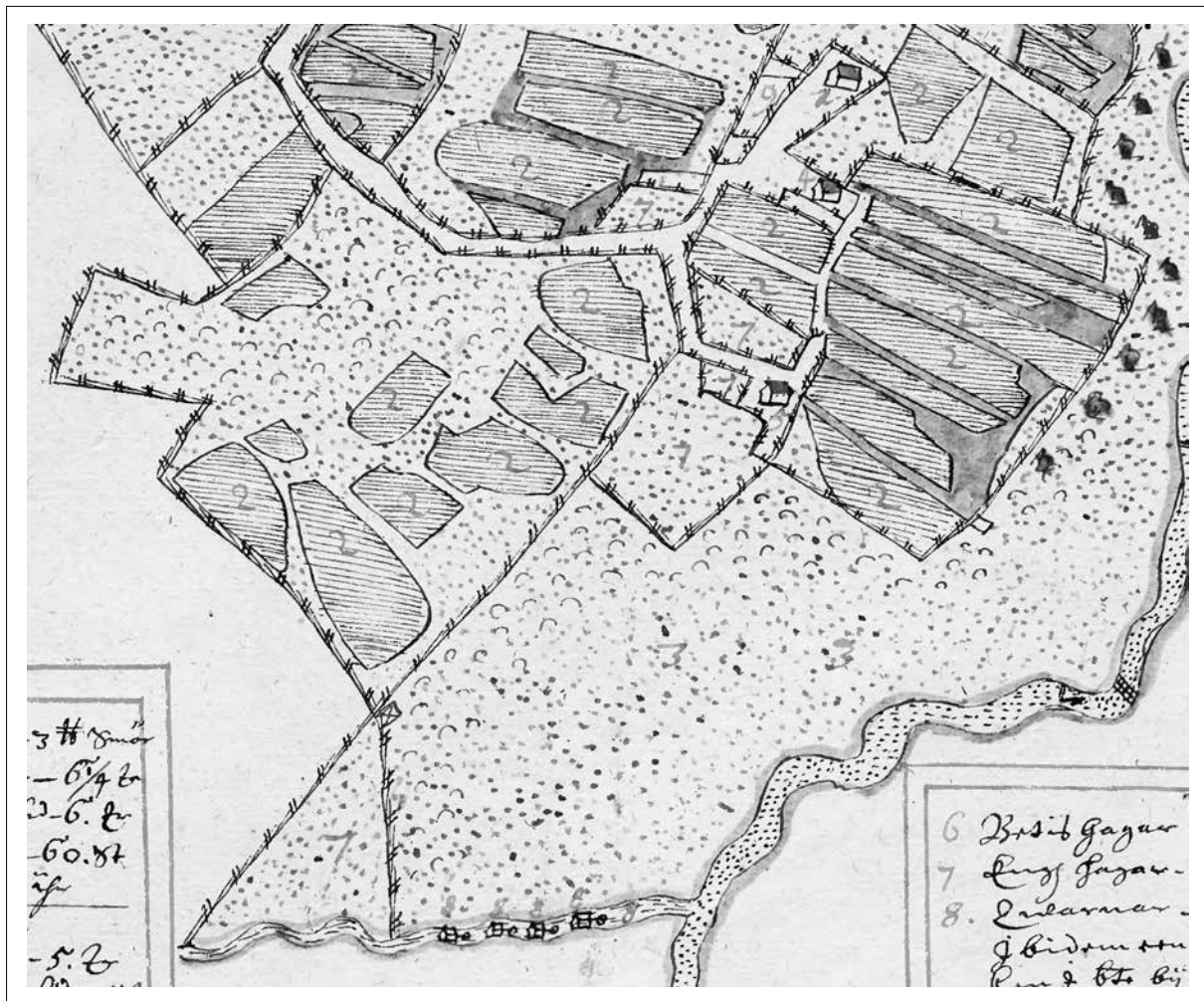
Figure 3. On the top right hand corner of the map of the farm Axamo, a small enclosed field or meadow can be seen located outside the main fields and meadows of the farm, littera 4. This is one of the various ways of using the outlying land. Littera 3 is a field for pasture. (KKGÅ:81 Axamo, Järstorp socken, Tveta h:d. 1637). The picture has been trimmed.

bådadera. Slögestorp, Holma, Lydda och Tokarp hade skog och utmark av ringa värde. Endast fem av de undersökta fjorton bebyggelseenheter har *god* eller *temmelig* skog och utmark. De sista begreppen avser att resursen finns till husbehovet. Dessa bebyggelseenheter har inte större åkerarealer än de övriga, så det handlar inte om att man riktat in sig på spannmål som man sedan säljer eller byter mot betesrätter eller skogsprodukter. Om man då har en generell brist på skog och utmark, hur fungerar då det lantbruk vars ekonomi bygger på att alla dessa sammanvävda delar av resurser finns i tillräcklig grad för självhushållet?

I Tvetas kartor finns två något udda iakttagelser som väcker intresse. För det första finns det många kvarnar. Ett exempel är Tokarp (KKGÅ:77), vars tre hemman hade fyra kvarnar (figur 4 nedan). Åkerarealerna var små, endast 5–6 tunnland besåddes varje år. Till dessa spannmåls mängder behövdes inte all denna kvarnkapacitet. Kan det vara så att Tokarp, med ”ingen synnerlig” skog och utmark, bytte till sig dessa resurser mot att mala spannmål eller att såga timmer i gengäld? Detta går inte att svara på, eftersom varken kvarntyp eller -kapacitet nämns. Från kartanteckningar på andra håll vet vi att det definitivt förekom en

bytesekonomi av den här typen (Nilsson 2008). För det andra är inägomarken uppdelad i ovanligt många ytor. Även ytor innehållande samma markslag är avdelade med hägnader. Ett av flera exempel är Skålabro, (figur 5 nedan). En sådan här uppdelning innebär en stor investering i tid och gårdselvirke, både för byggande och underhåll.

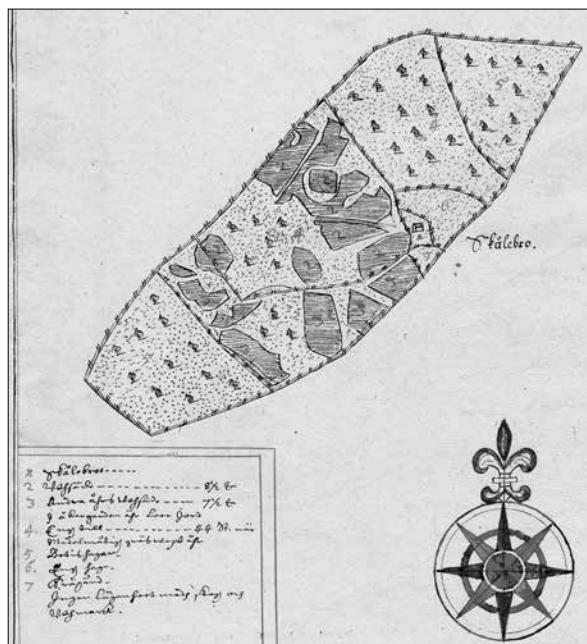
Hägnader byggdes bara där de verkligen behövdes, och här var behovet av att inägomarken delas i många ytor uppenbarligen stort, även om dessa ytor innehåller samma markslag. Skålabros karta visar oss dels den gängse bilden, där åker- och ängsmark samsas inom samma hägnad, men förutom det har man delat in inägomarken i ängsgården

Figur 4. Byn Tokarps tre hemman förfogade över inte mindre än fyra vattenkvarnar (de illustreras med symboler och siffror i nederkanten av bilden). De små åkenarealerna motiverar inte denna kvarnkapacitet, så förklaringen kan vara att kvarnarna ingått som en del av ekonomin för att uppväga den dåliga tillgången på skog och utmark. Detta kan ha skett genom att man malt spannmål åt andra, eller sågat timmer. Kvarntypen framgår inte av kartan (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, Tokarp KKGA:77, Ljungarums socken, Tveta härad. 1637). Bilden är beskuren.

Figure 4. The hamlet Tokarp with three farms used no less than four watermills (they are shown as symbols and numbers at the bottom of the picture). The small acreage of the farms does not correspond to the capacity of the watermills. The reason for this may be part of the farm economy to compensate the lack of woodland and outlying land. They could have ground corn or sawed timber for the other farmers. The type of mill cannot be seen on the map. (Tokarp KKGA:77, Ljungarums socken, Tveta härad. 1637). The picture has been trimmed.

(markerade med 4), beteshagar (båda markerade med 5, en i norr och en i söder) och en ängshage (markerad med nummer 6). Av detta förstår vi att betet på inägomarken var av största betydelse, och att de olika ytorna betades vid olika tidpunkter under säsongen, vissa sannolikt under hela betesperioden. Skålabro saknade såväl skog som utmark, vilket förklarar det intensiva utnyttjandet av inägorna.

Figur 5. Av uppdelningen av Skålabros inägomark i olika särhågnade ytor förstår vi att betet på inägorna var av största betydelse. Skålabro saknade enligt lantmätarens uppgifter skog och utmarksbete, vilket motiverade den stora investering i material och arbetstid som dessa gårdsgårdar innebär (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, Skålabro KKG:72. Ljungarums socken, Tveta härad. 1637). Bilden är något beskuren.

Figure 5. The division of the infields of Skålabro in fenced partitions shows that pasture on the infields was of great importance here. According to the land surveyor Skålabro did not have any woodland and outlying land for grazing. This explains the great investment in time and material on fencing. The picture has been slightly trimmed.

För vem?

En fråga är inom vilka sociala ramar det agrara ekonomiska systemet verkade. Vad fattade man beslut om enskilt,

inom bykollektivet eller mellan flera byar? För inägomarken handlar det främst om på vilken nivå besluten om brukandet av ytorna fattades. Avsaknad av hägnader inom ytorna eller mellan två eller flera byar betyder att till exempel betesdjuren inte kan släppas in förrän all växande gröda är bärgad. Jämför till exempel kartan över Slögestorp, figur 6, där hägnad saknas längs hela den västra ägogränsen (KKG:84–85). Sädesrotation, tidpunkt för sådd, skörd och slätter måste alltså samordnas mellan de angränsade byarna.

Åker- och ängstegarna var utan tvekan individuellt ägda. Brukandet av dem var dock underkastat bykollektivets behov, och beslutsnivån lyftes alltså till en nivå över den enskilda ägaren. Från Falbygden på 1600-talet beskrivs hur den individuella bruksrätten till åkern upphörde när skörden var bärgad och ersattes av hägnadslagets kollektiva rätt till höstbetet på inägorna. Likaså var brukandet av den individuellt ägda ängsmarken kollektivt reglerat, så tillvida att tjudring av betesdjur på de egna ängstegarna medan säden fortfarande stod kvar inte gillades av grannarna. Anledningen var att då skörden var klar, och allas betesdjur släpptes in på inägorna, så fick de andras djur ingen nytta av de redan avbetade tegarna, medan de tidigare tjudrade djuren kunde beta på de övrigas ängstegar (Lindgren 1939:74,155–157). Den medeltida Västgötalagen använde begreppet *grässparare* för den som hägnade in en del av betesmarken för eget bruk (Myrdal 1999:81).

Ovanstående gäller inägomarken. Vem fick då utnyttja utmarken? Tillgången till utmarken har ibland beskrivits som fri, snarast att jämföra med dagens allemansrätt (Bäärnhielm 1995:20). Clas Tollin beskriver att:

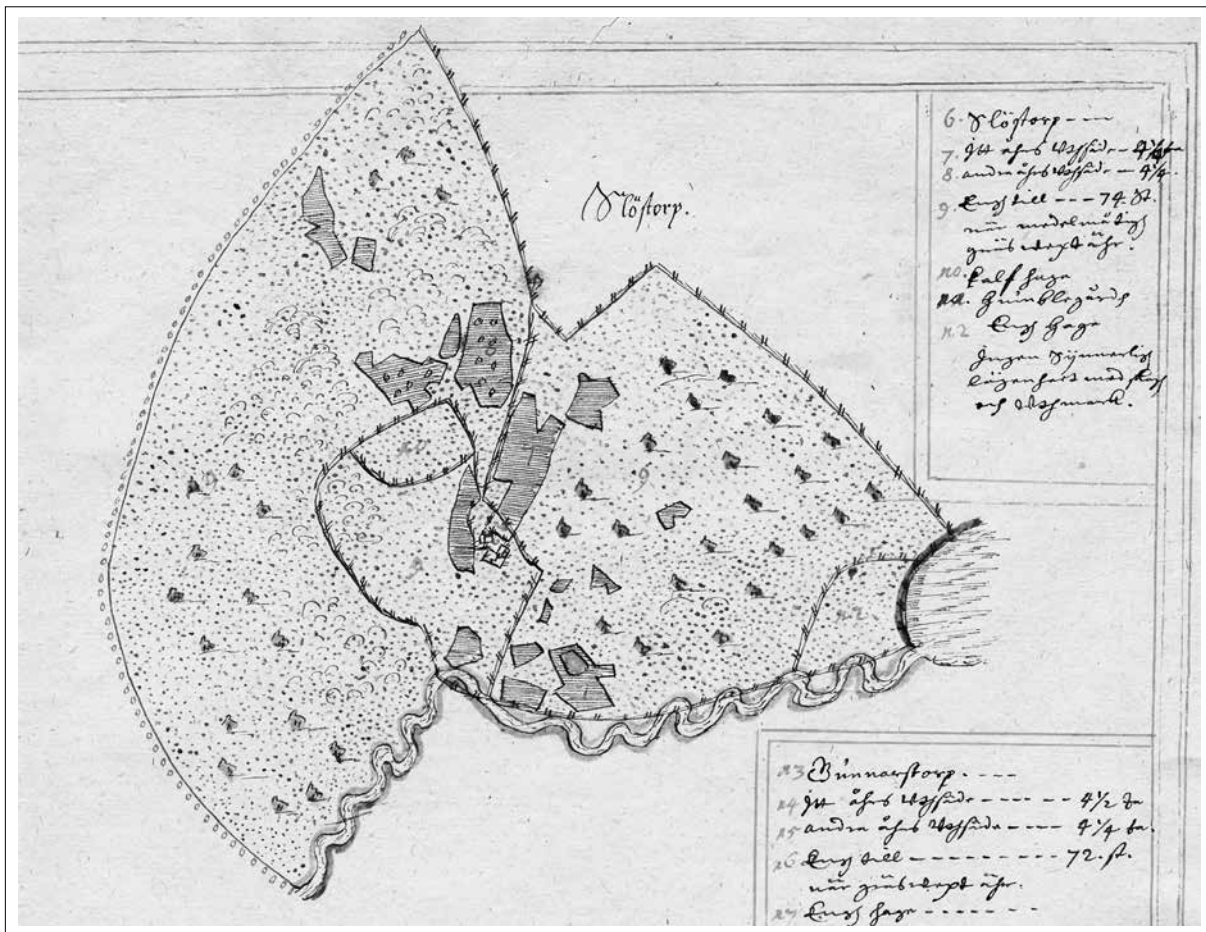
allmänningar och samfälligheter definieras av det kollektiv som utgör dess ägare
(Tollin 1999:64).

Samma sak visar Mats Widgren, att kollektiva rättigheter aldrig går att översätta med fri tillgång, därför att kollektiva rättigheter förutsätter ett individuellt ägande (Widgren 1995:8–9). I fallet med tillgång till utmark och skog är det rådigheten över åkermarken som är nyckeln. Dessutom var rätten att utnyttja utmarksresurserna relaterade till jordägandets storlek, man hade alltså rätt till större

andel av utmarkens och skogens resurser om jordinnehavet är större. Detta förhållande var reglerat i lag, men framträder även i flera karttexter, till exempel 'Utmark efter sin kvot' (D5:113–115, Biskopsberga, Allhelgona socken, Östergötland. Johan Larsson. 1635–1637) och 'Skog, utmark och fiskevatten lika med de andra, dock efter sin del och kvot' (D5:10–11, Fröberga, Kälvestens socken, Östergötland. Johan Larsson, 1635–1637).

Sammanfattning

Utmark och skog är inte synonyma begrepp enligt de äldre geometriska kartorna och samtida källor (jordeböcker, skattelängder). Skogen och utmarken värderades var för sig, och blandades aldrig samman begreppsmässigt. Utmark omfattar ett mycket vidare begrepp än skog och avser såväl belägenheten som olika funktioner, där betet är den viktigaste. Utmarken kunde vara trädlös eller beskogad,

Figur 6. Slögestorp saknade fysisk gräns mot grannfastigheten åt väster, detta markeras med en rödprickad linje. Detta innebär, eftersom det ena åkergräddet ingår i den yta som öppnar sig mot grannen, att samordning av sädesrotation, betessläpp, sådd, skörd och slåtter måste ske mellan de inblandade bebyggelseenheter (projekt nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, KKA:84–85, Hakarps socken, Tveta härad. 1637). Bilden är beskuren.

Figure 6. Slögestorp does not have a physically manifested border towards its western neighbour; it is marked on the map with a red dotted line. As the field was open towards the neighbour, this means that the neighbouring farms must have coordinated their rotation of crops, grazing, sowing, harvesting and hay-making. (KKA:84–85, Hakarps socken, Tveta härad. 1637). The picture has been trimmed.

och huvudsakligen avsågs en plats utanför inägomarken, det vill säga byns kollektiva utmark. Utmarken kunde vara beskogad, och skogen var också en kollektiv resurs. I skogens värdering ingick timmer, byggnadsvirke, gårdsvirke, ved, näver, löv, men också svedjemark. Tillgång till de båda resurserna hade de som förfogade över åkerjord, och tillgången var relaterad till jordinnehavets storlek.

Att skilja mellan inägomark och utmark kan vara praktiskt. Framför allt därför att resurserna på inägomarken (huvudsakligen åker- och ängstegarna) var individuellt ägda, medan utmarks- och skogsresurserna var samfälliga, kollektiva. Det handlar vanligen om byallmänningar eller, för Smålands del, även ofta om skogelag där fler bebyggelseenheter är delaktiga (Tollin 1999:65). Det fanns dock ett stort inslag av kollektivt brukande även på inägomarken. Efter att skörden och slåttern var avklarad upphörde den individuella förfoganderätten och all mark underkastades kollektivets behov av betesmark. Det är, som jag ser det, missvisande att skilja mellan inägomark, skog och utmark i den historiska agrara ekonomin, sett till det enskilda hemmanet. Alltihop ingick som viktiga delar av samma agrara ekonomi. Inägoresurser kan finnas utanför inägohägnaden (åker- eller ängsvretar) och utmark och skog kan, som exempel ovan har visat, beskrivas som resurser på inägomarken. Den historiska agrara ekonomin rymde en stor flexibilitet, och den kan vi inte bortse från när vi diskuterar det historiska lantbruket. Vilken roll de olika delarna spelade inbördes i detta nätverk av resurser som präglar denna i huvudsak subsistensinriktade ekonomi, varierade naturligtvis. I vissa regioner var kolning, beக்கokning eller nötinsamling av allra största betydelse. På andra platser odlades stora mängder hö eller humle. Åter andra försörjde sig i huvudsakligen på spannmålsodling, körslor, spikstillverkning eller annat hantverk. Var tyngdpunkten i ekonomin låg framgår ibland indirekt, eller inte alls, av det tidiga 1600-talets kartor. I många fall krävs ett pusslande med information hämtad från flera källor. Vi kan utan tvekan slå fast att utmarkens och skogens resurser var av allra största betydelse, och att tillgången till dem inte var fri utan knuten till det enskilda hemmanets jordinnehav. Insikten om den flexibla agrara ekonomin, där

hemmanen omfattade en större eller mindre variation av ekonomiska grenar, bland annat beroende på ägoförhållanden och naturliga förutsättningar, är nödvändig för att vi, som användare av det äldre kartmaterialet, skall kunna tolka materialet så rättvisande som möjligt.

Artikeln är huvudsakligen finansierad av, Projekt Nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna (Riksbankens jubileumsfond och Kungl. Vitterhetsakademien).

English summary

The oldest Swedish geometrical cadastral maps, *geometriska jordeböcker* (1633–1655), give an outstanding view of large parts of rural Sweden. The maps make it possible to see and understand the seventeenth century rural landscape. They show the spatial organization of the farms and hamlets, farm layout, topographical conditions and, to a certain extent, the vegetation.

I am well aware that the maps do not show the complete picture. For example, only some vegetation-types are mentioned and several resources were neither mentioned nor pictured. The number or kind of domestic animals is another example of missing information. The enclosed pastures and the roads are sporadically shown and the woodlands and grazing lands outside the infield enclosures are usually not shown, but are described in words.

To use the information given by the maps as best we can, we need to understand the flexible and varied economy. Regionally this included many essential aspects besides grain growing and animal husbandry; for example handicraft, transports, fishing, grinding, hop farming or production of tar. There was also an important flexibility in the use of the infield land; arable land and hay-meadows were grazed; grain could temporarily be sown on parts of the meadow; etc.

This paper deals with the definition of the woodlands and the common land outside the infield enclosure. It also discusses the access to this land. First, both the land surveyors and contemporary sources such as tax registers are always careful to describe the two resources separately.

The woodlands are described in terms of what the trees can be used for. For example wood enough/in abundance/not enough for heating, timber or fence making. The rest of the land outside the infield fence is described as outlying land, and the main function was grazing. Other aspects of the use of the outlying land is for bird- and small-game hunting, peat collecting and to harvest hay from bogs, for example. The outlying land was described with the same set of information as the woodlands; missing, scarce, enough, good or in abundance. Regionally, the two resources were far more important to the economy of the farms than grain growing, but they were not open for everyone to use. The access to woodland and outlying land was tied to the ownership of arable land, and related to the size of the arable area of the farmstead. The land surveyors' notes also show us that the concepts woodland and outlying land occasionally were described as resources within the infield. The function was as important as the location, apparently.

To sum up, the geometrical cadastral maps (1630–1655) give, among other information, knowledge about two important aspects of the economy of the rural farms and land use. First, the infields primarily include arable fields and hay meadows; but the maps show us that the use of the infields was characterized by an extensive dynamic flexibility. Second, the farm economy relied on several different resources. Grain growing and animal husbandry are generally the two most discussed aspects, simply because they are shown in detail on the maps. Equally, or more important was the use of the commonly owned land outside the infield. Depending on which region, this land was used for several purposes; grazing and wood for fuel, timber and fence making were the most important. A great number of farms had very limited acreages, no more than one or a couple of acres of arable land. Nevertheless even the smallest amount of farmland was important, because the access to the woodlands and grazing grounds was tied to the ownership of arable land.

Referenser

- Bäärnhelm, M (1995). Vad lagboken berättar, I Widgren, M (red.) *Äganderätten i lantbrukets historia*, Stockholm.
- Lindgren, G (1939). *Falbygden och dess närmaste omgivning vid 1600-talets mitt*, en kulturgeografisk studie, Diss, Uppsala.
- Myrdal, J (1999). *Det svenska jordbrukets historia. [Bd 2], Jordbruket under feodalismen: 1000–1700*, Stockholm, Borås.
- Nilsson, P (2008). Ett får för två lass hö, byte och hyra av resurser, Höglund, M (red.) *1600-talets jordbrukslandskap, en introduktion till de äldre geometriska kartorna*, Sundbyberg.
- Slotte, H (1999). *Lövtäkt i Sverige 1850–1950, metoder för täkt, torkning och utfodring med löv samt täktens påverkan på landskapet*, Diss, Uppsala.
- Projekt Nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna, Riksarkivet, Stockholm
- Tollin, C (1999), *Rågångar, gränshallar och ägoområden*, Lund.
- Vestbö Franzén, Å (2004). *Råg och rön, om mat, människor och landskapsförändringar i norra Småland, ca 1550–1700*, Diss, Huskvarna.
- Widgren, M (1995). Individuellt eller kollektivt ägande i bondesamhällen? Widgren, M (red.) *Äganderätten i lantbrukets historia*, Stockholm.